

ՅԵՂԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՄԻԱ ԶԵԼԵՊԻ Կ. ՊՈԼՍԵՏԻՈՑ
ՊՈՏՄԱՌԹԻՆ ՍՏՈՄՊՈԼՈՑ

ՀՐԱՑԱՐԱԿԵՑ 8 Ս. ԶԹ. Ա. ԹՈՐԳՈՄԾԱՆ

(Հորհրդատու)

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Դ Պողազէն յանատօն: Եւ յիւսկիտար Քաղկեդոնիւ:
Եւ իղլօք մանուաց: Փիւղպալոս Կաթողիկոսին պատա-
հին, եւ բանք պատանծի պաշուն աւարտելով:

Մի ձանձրացիս ի պատմելս՝
Վարդապետ դու իմ սիրական,
Արդ՝ բաւ է անցցուք յայնկողմն՝
որ անատօնն է անուանն:
Տես այժմ՝ հանդէպ մեր մնայ՝
յայնկողմն որ անատօնն անուան,
ի սոյն անուն սուրբ վանիցն՝
որ մովսէրօյնն է թարգմանն:
Տեսե՛ր ի քեանհատիանէն՝
մինչ պողազք որ կայ յանդիման,
Տես տեղ սակաւ գոյր գառարկ՝
այլքն պարտէզք դարպաս 'ապարան:
Անթիւ գահայք եւ պալատք՝
եւ գիւղանք ետիցք են կոչման.
Ընչուեալք գոն ի դրօսան՝
ի լաթիւ ծովուս դիտարանն:
Ցամաք կողմունքն է պարտէզք՝
ծաղկեցաց պէս պէս բուրաստան,
Ազգ եւ ազգ ծառք են անկօք՝
ապահովք տեղիք եւ սէրանն:
Սօսիք սարքենիք նոճիք՝
գնեհեղոյն լալի բրդէվան,
Մըշտառադարթ սեննավէրք՝
կիպարիք սերվի հրբամանն:
Վայրք են շէմէնգարք եւ գոգ՝
դարաստանք սեհրայք կեօհստան,
Դալարք ջրաւեալք հօտից՝
բնակաց 'աւքունեաց մատարանն:
Ջրոնծօղք ի գարնան սիւնուն՝
մինչ գարսմ եւ ի վերջն աշնան,
Ո՛չ յազին սիրտք եւ ակունք՝
զգեղեցիկս ի վայելութեան:
Ատ հիսար անատօն՝
որ ուռումբելոյն յանդիման,
ի վերնոյ եւ հին հիսարն՝
որ այժմիկ շէն չէ թերմաշն այն:
Մերն է գաւազ իսկելէն՝
ուր մեծ ծառք են բարթի թարգմանն,
Երեք մարդ գիրկն ամեալ զայնո՝
բարձրացեալ ընդ ծովեղերն այն:
Սա՛ գիւղ պարտէզ եւ պոստան՝
նաւ կանգնին նօգոսի պատման,
Երկու 'ւերեք հարկեր նաւք՝
ժամանակ լինի գեղեցիկման:
Զի լինի որ շորս ամիս՝
չիք հոյժ որ յարեւելս զընան,

Ի շնչեղ վռեհաս հոյժոյն՝
հիւսիսոյ կամ՝ յարեւելեանն:
Սոցա պիտոյ է պաթին՝
եւ զբալէն եւ նօտօնն կոչմանն:
Ի հնչելն զարմանալի՝
լինի աստ թամաշէ սէրանն:
Երբոր ըզգունդս առնուն նաւուցն՝
եւ արտաքս ի պողազն երման,
Առադաստեն զվարմունն՝
խաղաղով իբր ըզտօնանման:
Թիսկէլէն անատօնոյ՝
փայտի եւ նիւթոյ շատ գընան,
Մըբգաց յարդի կորեկոյ՝
եւ դարբոյն առաւել ցորենեանն:
Ոմն յունեալ ի քերասուն՝
ի պօնտոս յաղաք 'ալլ շըման,
Բաղունք ընդ գետ տօնաւիս՝
ի Սինօպ եւ ի կազարեան,
Ատ եւ գեղեցիկ պարտէզն՝
գալազ ուստասոյն կոչեցան,
Լէզիս նեֆիս եւ ջընքուշ՝
կեռաս միւրզն սօսուն պատուականն:
Ատ եւ պէլլիկ տէրիւմն՝
ուր երեք ջրաղաց շինեալ կան՝
Զալիւրն յազարանս տանին՝
սպիտակ հացն որ արքունականն:
Պէկոզն է եւ գաստպոյ՝
թէ կամիս ելցուք մեք ընդ այն,
Հայք ծանօթք ի 'իւրքս տանին՝
ուր կայ գահ մեծ արքունականն:
Վոչի նա թօգալթ պահչէ՝
ուր արքայոյ յորս էրէոց զընան,
Որ զսա շատ սիրէր ասեն՝
խելացին սուլթանն սիւլթանն:
Ինքնաբուղե ջուր մի ի սմա՝
որ իսկելիս մեծ տնտան,
Վաղ ժամանակաց խոզնէ՝
խաշ եւ գոր ուզգին յունականն:
Ագ պապայի ջուրն լերանց՝
գայ ի ծով հոսմամբ խառնեցան,
Ի տեղի յոյժ հաւատար՝
զոր տնօղքն նորա զարմանան:
Գերկ կողմ իսկելիս լարեալ՝
մեծ վարմերս ձկանց տալիան,
Ուր կալունն զգըլճ պալտքն՝
էմինին տանին յունգարանն:
Թառալ զընամբ նաւակօք՝
ուր կոչէ հանջերի սուլթանն,
Ի մէջ ծովուն գահ շինեալ՝
արքունի պարտէզ եւ պոստանն:
Հանգէպ քեօշիկս ծառ մի կայ՝
ուստի իւղ բղեն քաղցր բուրման,
Գերեսոս 'ւ ի ձեռս ծանին՝
ես առեալ եմ կրկին անգամ՝
Ինճիրլի քեօյիւ տանն՝
ի վերնոյ սորա պք պապան,
Ուր շատք երթան ի դրօսանն՝
ի 'իւրքոյ է թօգալթ պաղլանն:
Դահայք արքունի մեսիքն՝
զոր սիրէր սուլթան սիւլթանն,

Եւ այլ յառաջ չապրքի՝
արքունեաց կողմացն պաղծան,
55 Ձմիրգս եւ զտեղեկման շինող՝
պատանձիք պահնորդ ի պատան,
Եւ այլ յառաջ գտնիմէ՝
որ սա մեծ գիւղ է տաճկական:
Սորա մածունն հոշակի՝
խոտամպող բերեն ի ծախման,
Եւ ետնդապառե եային,
աստ եւ չայ քեզորձեղի կողման:
Եւ հիսարն անատուլ՝
որ ուռումելոյն յանդիման,
60 Ի սմա եւ բնական թուրք են՝
որպէս որք յառաջն ասացան:
Թէ դնամք զմորդ ի վեր՝
որպէս ջուրն է քեզտախանան:
Ետես առեալ զծովդ որ եկաք՝
երկու կողմն վայրք վայելական,
Մանաւանդ ծառք խիտ առ խիտ՝
միշտ կանաչ որ է սելվին այն,
Ձէ կեօկուռ կոշի ձորս այս՝
ըստ ջրոյ անուան գող թարգման:
65 Սուլթան մուրատի սերած՝
որ կիւմիշ սերգի եր կոշման,
Տուպուզ հէմլարէնուձայ՝
մկրատած գուրած էր նըման:
Ետա կողմն սոցա պարտեղք են՝
վարդենեաց որ խիտ պատուական,
Այնպէս իմա եւ զգարպասս՝
ի սոսին կան վայելական:
Ի ջուրս աղբիք այլեր՝
բնակացդ եւ մեզ պիտեւան,
70 Ձմէրք Իրտաղոյն պանտրոյն՝
զեպուվուն թող զնիկմոգեան:
Երոց աղբիք այլեր՝
գայ գիւղ շատ ի յունգարան:
Որպէս եւ յայլոց տեղեաց՝
գարմըտիս եւ զմիրգս ի բերման:
Այլ յառաջ եւ գանտիլլի՝
պաղծան է յոյծ վայելական,
Արքունեաց է գեղեցիկ՝
ամենից պահնորդ եւ գիտման:
75 Այլ յառաջ Գուլէ պաղչայ՝
որ է գահ մեծ արքունական,
Թէ մոնուս ելքդ չի գար՝
շինուածոցն թէ պարտիդին այն:
Ի կարգն փափաղ պաղչեօի՝
զոր ետուն վանի պղծոյն այն,
Գիւղ շինեցաւ թէ փոքր է՝
մեծիտով գաղով տաճկաստան:
Եւ այլ մեծ չենկէլ քեշի՝
ուր հոռոմ փոքր է հրէայն,
80 Մերձ եւ տեղիք է ֆէնտեաց՝
Նարքունեաց սուլթանից պաղծան:
Եւ ի կարգիդ ի ստալքոս՝
զոր սիրէր մուրատն սուլթան,
Գահ եւ պարտեղ 'Ապարան՝
եւ մէսշիտ գիւղ է տաճկական:
Ստալքոս սուրբ խաչ է թարգման՝
զի փրկեալ յունաց քիլիսան,

Գուրբէն միայն երեւի՝
ընդ լուսամտան բուք են ճըշման,
95 Փոքր մի ի վերայ գեղդին՝
որ երթաս պարտեղ եւ պուստան,
Մէջ այգեօտանեայցն եւ գոյ
բարեհամ յունաց պաղծման:
Այլ յառաջ եւ սուլթանից՝
պարտեղ լաւ գահ եւ ապարան,
Կոշմաք կեօշէր հան սուլթան՝
Միւս եւս մինչեւ հասանիք՝
զուգունձիւ գիւղն հրէական,
90 Հրեայք են 'յերկուց կողմանց՝
ի վերայ ծովուն միշտ գիտման:
Ձմրամիլովդ ընդ հարաւ՝
խիսկիւտար գաղաթն զընան,
Եկեղեցի 'Ապաղմայ՝
ի հորոյ գարմաք բարեհամ:
Ձէ յունաց եւ բնակութիւնք՝
մըշակօք երկու մեծ պուստան,
Գոն եւ մեծամեծ գարպասք՝
յայլ յառաջ ընդ ծովեղերն այն:
95 Մինչեւ իրականտար գընամք՝
եւ տեսցես զսորա հանգամայն,
Որ խանգատե պահչէսի՝
ընդ գահուքս եւ մեծ ապարան:
Էնօքիւղ իլիման ի սկիւն՝
ընդ որ գայա սուլթանի պաղչան,
Գոյ մերձ եւ այսմ պալատն՝
նոյն կոշմաք է եղբիւր իլիման:
Թէպէտ սա շունի հիսար՝
պակաս չէ քան զքաղաք Պուրսան,
100 Շատք ի բնակչաց սոցուն՝
ի քաղաքն մեծ գահն 'Ա երթան:
Ունի սա եւ մեծ փաղաք՝
յուրբաթի աւուր պատրաստական:
Ի սահմանաց ծովեղերաց՝
ի գիւղից որ շուրճ գեղեւ կան:
Ու միայն սատ իրականտար՝
այլ ի մեծ քաղաքն սոփորման,
Բայց ի պէս պէս շուկայիցն՝
վաճառուց 'Արկից պեղեօտան:
105 Ուր կարգադրեմ ըզփաղարուն՝
ընդ մեծ քաղաքս սահման սահման,
Որպէս աստ յուրբաթ աւուր՝
յետեղէն գափին կրկնեցան:
Եւն՝ մերձ սուլթանաստարոյ՝
ի գոնայ մուստահա փաշան,
Չորս՝ փոքր մուստահա փաշան՝
հինգերորդ ընդ էյուպ սուլթան:
Վեցերորդ գասրմ փաշան՝
արհեստից տեսք անդ հաւաքման,
110 Ըզքեղոյ եւ ուտելոյ շըշողաց
խըմբաւք յայն սահման:
Շարաթ եւ յայն փաշան՝
որ միջոց քաղաքիս է այն,
Երկրորդն՝ որ ի սոյն աւուր՝
գուլքընդ մերձ գասրմ փաշան:
Կիրակի յուրբաթ փաղաքն՝
ուր արկաղեսոսն արման,

1 Ձեռագրին մէջ կը պահուի այս սուղին կէսը (Ծ. 4.)

Երկուշաբթի մաճուհեմին՝
որ այժմիկ խափանեցաւ այն։
115 Վախտէն շինեաց զճամբն՝
ի ծովեզր զփազարսն խմբման,
Եւ երեքշաբթի աւուր՝
սալի փազար կոչեցան։
Այն է ի մէջ թօփխանի՝
եւ Փնտխիին որ գրեցան,
Տեղւոյն 'ւ անուամբ եւ ճամբոյն՝
կոչեցեալ մէհէմէտ աղան։
Եւ չորեքշաբթի աւուր՝
չարշամպա կոչմամբ եւ սահման,
120 Ընդ քաղաքն Փէթիհէ ճամբով՝
բան մազարիսդօն յունական,
Հինդշաբթի մէջ դայաթու՝
չերպէթճօքն որ բոշկական,
Ընդ ձախ եւ յաջմէ շարեալք՝
մինչ ի գուլէ գափին հրպան։
Ի ծովեզրս մեծ ճամբն է՝
որ ծառօք իբր քօղ արկեալ այն,
Միհրիմաճ գոտերն սակի՝
շինեալ է սուլթան սիւլէյման։
125 Խանեքըն շատ իջեաւանոց՝
եւ արծ փաղարին ընդ նրմայն,
Գետ կողմ շարսուք եւ փաղարք
փուռք բաղնիք որպէս շէհրիստան։
Պուստան բուրատան ի սմա՝
քաղքիս բերին վաճառման,
Անթիւ թաղարք դարենֆիլ՝
կեանակեան խոշոր վարդանրման,
Ի վերն մեծ վախտէն ճամբն է
ընդ երկու միաղան,
130 Իմարեթով սօթիմայիք
թաղուհի սէլիմին սուլթան։
Այլ ի վեր եւ ճամբն է Ժօրն՝
որ չորրորդ մուրատի սուլթան,
Սա զվախտէի խանն շինեաց՝
'ւ ախարաթ ի նոյն էր կապման։
Գիսկէլէս ի վեր գնաւ՝
մին ժամու յոյնս 'ւ ի հայաստան,
Եւնի մահալէ կոչի՝
սաճկօք եւ հայք եզրիւ անկան։
135 Ուր գոյ մին Եկեղեցի՝
զոր շինեաց վանքի զաբարիան,
Գիշոյ որդի վարդապետն՝
պատաճառ այնմ առարկնութեան։
Անդ հասեալ եւ այնմ վախճանն՝
ի հող վարքն եղեալ ի տապան,
Ապ եւ Պօղոս Թօփաթցին՝
միթէ տերն ողորմի նոցայն։
Եւնիկի մահալէս ի վեր՝
յաջ 'ւ հանապ բազում այգեստան,
140 Հատքըն հայոց մինչ մարձ
ի սուլթան մուրատին չամուճան։
Գեղեքըն ծովուս անցանիմք՝
զենակութիւնսն հրեական,
Տապաղք ընդ սահման
բանին եւ ճամբն մարձ չէմնի փաշան։
Ի վերայ մեծ գուճթեթին՝
չափ թաթի սուկեզօմական,

Վառի ընդգէմ արեգական՝
ընդ ծագումն ամառան յանդիման։
145 Մեծ իսկէլէ զսա տեսցուք՝
թէպէտ փոքր քան ըզթօփխանսն,
Ի համայն անատօլոյ
երթ եւ եկք աստ խուռն խմբական։
Գետ շատ եւ իսկէլէից յայտ
կողմ նախ կոչեալ պալապան,
Գիւսկիւտար ծայրս եւ ի բլրոյ
իսկէլէն սարի թաշ կոչման։
Ուր վալիտէ սարայի՝
եւ կրկեալ այաղման պաղան,
150 Հայի ի ստամպօլ 'ւ ի ծով՝
եւ ի մեծ պալատն արքունեան։
Մերձ այսմ եւ թաշ իխմանի՝
պաղանն է այիշէ սուլթան։
Սորա յանդիման նստեալ
իբր զկղզի գրգռուլէսին այն։
Եւ իսկէլէն սալաճայ գիւղս՝
իւսկիւտարոյ է կրքման։
Գեղըն ծովու եւ պաղան է՝
որ Փաթմա սուլթանին կոչման։
155 Այլ յառաջ պարտեղ եւ գահք՝
ի գահոյս համայն աննրման,
Անուամբ հաշակեալ կրկին
արքային իւսկիւտար պաղան։
Ընդ դարձն յերեւանայ շինէ՝
քեօշկ մի եւս մուրատն սուլթան,
Հունեքար իսկէլէն ուրիշ՝
եւ գաւազ իսկէլէն կոչման։
Զարծամ թաղաւորն անդէն՝
բնակի կամ բանակ դիւման,
160 Ախքը գափիէն բանին՝
երթ եւ եկք բազմաց յանդիման։
Շատք գեղեցիկք բուրապար՝
եւ ընդ գահիւս իբր զքօղ պատման,
Պահ մի նստիլ գոյ ընդ քեղ
յոյժ ախքօթ յաւուրս ամարան։
Այլ յառաջ եւս արքունի՝
կոչեցեալն հայտար փաշան,
Ասն կոստանդեալ պալատ՝
ուր սուրը հարքն ժողովեցան։
165 Այլ յառաջ դատի քեօշէ՝
ուր տաճիկս եւ յոյնք բնական,
Սորա ասի հալլէտան՝
պղնձի քաղաք է թարգման։
Չորրորդ ժողովն աստ եղեւ՝
այազմայք ընդ մին քիլիսան,
Այգիք աշաց վայելուչք՝
մինչ երթայ Փենթրիլ պաղճան։
Գահիս հանդէպ քար կանգնեալ՝
միափերթ որպէս մին արձան,
170 Թանձրահիմն լըցեալ ի ծով՝
եւ ի գլուխն Փենթրիլ վառման։
Վասն Փենթրիլս որ ասա՝
պարտեղ գահս կոչի նոյն անուան,
Որ ի կէս աւուր ճամփու
տեսանի սա որպէս նըշան։
Եւ ի գիշերի համակ յարուսեակն
ի յաստեղ նըման,

Վառի կանթեղ ֆենեանի՝
 զի քարանդակ նախնայն,
 185 Հանդէպ պարտեզի արքունեաց՝
 լի ծառք ձեռք անդրադարձան,
 Գահ վայելուչ ընդ ծով ելեալ՝
 Ծայր եւ քիթ ընդ հանուրս երեւման:
 Սա հայր ընդ արեւմուտս՝
 զեկեալսն ի ծովէն ովկիան,
 Ձեւեալսն ի յըստամարտի՝
 եւ զեկեալսն որ նկոխողեան:
 Ընդ ձախմէ առաջի կանգնեալ՝
 մանունք են կրողիքն համայն,
 200 Ի քամակն ունի յեղբոր՝
 զճանապարհն նիկիոսիդեան,
 Որ հարիւր չափ մղունաւ՝
 Հինգ վեց ժամն գան եւ կամ երթան,
 եւ ցամաքաւ յետ կողմէ՝
 երկու օրն կամ երեք ճամփան:
 Վերջին ներսէսի արքայն՝
 իբրու ասա գոլ ի յարստման,
 Ձուր մի բարեհաջ գեւա կայ՝
 անպակաս որ հանդիպին այն:
 205 Ի մէջ եւ ի գլուխ կղզւոյ՝
 տեղի է եւ ժամաւ խորան,
 Սեւեալսն որպէս բազումքն՝
 խորանին ասա մին ընդմարան:
 Ընդ փրկւպսոի արքայն
 յորժամ ել գնալ ի Պուրսան,
 Սա ճանապարհի վերա՝
 զերկու օր կացար ի խզման:
 Երեւելիք յամանակն՝
 եւ աւազք գոլ խաղաղութեան,
 210 Մեզ լաւ երեւիւր յայնժամ՝
 թէ իրաւ երանել արժան:
 Ուր ձուկն գլխէ պալլելի՝
 ձագուկ էր ի կրկնալ զբտան,
 Երկու կազ չափու երկայն՝
 յեղ ծովուն արքն մեր կալան:
 Հատ խնդալ կաթողիկոսն՝
 որ եղև համայնցս բաւական,
 Ընդ բարեաց մեր այս աւերբդ՝
 լայն 'ւարձակ եղաք ի զբոսան:
 215 Վէճ եղ Պատարագ մատոյց՝
 ի շնորհացն առ մեզ բախանցան,
 Որպէս եւ այլ աշխարհի՝
 միշտ յուսմը զգութն տեսնական:
 Հատք ի քաղաքս յետ դարձան՝
 ընդ նմա մեք հետեւական,
 Ի պուրսոյ բարով ճայ՝
 արար մեզ գոլ անդարձական:
 Աւանք եւ կրկնաց վայրիս՝
 որ հանդէպ քաղաքս զբտան,
 230 Վայելուչ բազումք շէն՝
 սէյիթիք երթան ի սէյրան:
 Երման եւ կան միաբան՝
 ուխտատեղ ժամատուն եւ վան,
 Գրմեթաւոր պատկերաբ
 պարտիզօր յուսաց են համայն:
 եւ քիւղք յեղբոր ծովու՝
 գինեաց են սոքա պաշտաման,

Գող ի քող եւ կողմ ի կողմ՝
 եւ միմեանց կացեալ յանդիման:
 225 Ի սոցունց ոչ հանգարտեալ՝
 ոչ տեսեալ անիրաւութեան,
 Գիւղք եղին աւեր խարապ՝
 ի գիպիլ տաճկաց տոնաման:
 Գրգըլ՝ հէյլելի՝ սիվիլի, գընալի՝
 պուրազ եւ գաւշան,
 Ուրդն անունք են կղզացս՝
 մէջ սոցա եւ պեղիլի ատան:
 Ի հարաւ այսց անասոյ
 եալովայ մինչ ի նիկիան,
 230 Մինչեւ ի քեօթահիս
 բիւթանեալ գնալ ի պուրսան:

ԲՈՒՆՈՒԹԻՒՆ ՊՕՍԱՆՆԻ ՊԱՇՏՈՒՆ Ի ԾՈՒՂՍ

Պատանձի պաշի կոչեալն՝
 ընդ շրջեալ ասհմանք մեր համայն,
 Ընդ պողաղաղ յերկ կողմանց՝
 մինչ գընալ ի քեաղաղութեան:
 եւ առ հասարակ կղզեքդ՝
 ֆիլուրեալ մինչ յայտատափան,
 եւ իսկիւտարու կողմանք՝
 մինչ խարթալ փենտիկ ընթացման:
 235 Իշխէ որպէս թէ զարբայ՝
 զի վէթիլ է արքայի այն,
 Դիտէ միշտ ընդ ծովեղբորս՝
 ուրդն իւր գայեղիզն շրջման:
 Ջիւիւ եւ զարիւն խուզէ՝
 զանիրաւս զգալիւն՝ զէշգիւն,
 Սրկեալ ի բանտ զարարարսո՝
 որ է ներքս հաս պաղաղան զնտան:
 Ի լսելն ձայն ի պարտեզս՝
 կոխէ եւ առնէ զբոսական,
 240 Հարիւր ոսկի 'ւերկերիւր՝
 հինգ հարիւր թէ գոյ բաւական:
 Ջարս կանայս ի տեսանելն՝
 հարբած կամ երգօղ եւ գուսան,
 Յեղը հանեալ, գլխոց նոցա՝
 'ւայ 'ւեղուկ բերէ զարմազան:
 Սա շունի զգալախայ՝
 յալ 'ւահեակ զտոբն են թակման:
 Ինքն նստեալ գինի բուլի՝
 ձայն բարձեալ գանեալք զմօպան:
 245 Փառաշահ պաշի իշխն՝
 սուլթանմ մեռեան ընդունայն,
 Ապ շէփիրա պիւզուկի
 տուպէին վերա սիսուն ըզգան:
 Գրմունքն զմեծամեծ կանայս՝
 ի պարտեզս նստեալն ի զբոսան,
 Ջգօտիս, զգինաւ եւ զպրէնձան՝
 փրկելոյ զանձինս պիտի տան:
 Գուսան 'ւերգօղ էդ 'ւարու
 թէ սորա ի ծով գիպեան,
 250 Ի ծով ընկղմէ նաւան՝
 ոչ հարց կայ եւ ոչ պատասխան:
 Յոյնք ուխտատեղի դիպման՝
 նախ չ'երթալ եւ կաշառ շրտան,

1 Փոխուլ:

Իբր զվաթար անդ հասանի՝
պրծին որք զշատ փողի գէժ տան :
Բազումք սար 'ւ ի ձոր փախլին՝
շատ վշտուք մինչ ահի մահուան ,
Չերբախայցն եւ ժաղցն՝
վահանն է պիւզուկ եւ տապան :

ԱՅԼ ԽԻՆ ԲԱՆ ՊՕՍՏԱՆՃՈՒ ՊԱՇՏՈՒՆ՝

265 Ասեմ՝ քեզ որ ծծածաղիս՝
իրիցնեքն օր մի միաբան ,
Ի ծովս ինչ շըջիլ խնդրին՝
հետ տարեալ գեծմարտի պապան :
Թորժամ տեղի ինչ հասին՝
նաւս գնայր նորա յանդիման :
Նա նստեալ դիտէր հեռուստ՝
հեռատեսն ի ձեռն յարժամ ,
266 Ջորս ետես արար հրաման՝
գիրիցուն կանուլ վեր բերման ,
Նաւն իւրեանց պատրաստ յեղերն՝
որք իջին հասին արծուազան :
Մըտին ի նաւուն հանին՝
յեզր տարեալ 'ւ ի վեր առ աղան .
Բետ հարց եւ փորձի ոմանց՝
գուք երեցք եւ այդպէս շըջման :
Առցա ճեղմպն միայն այս՝
թէ շունիք գինի եւ աման ,
Ընդ գիւղ մի հարկէ յետ դարձաք՝
արդ գնալով ի մեր օթ եւան :
267 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000

Սուլթանըմ մեզ եւ հանուրց՝
քո խրատն իրաւ եւ արժան :
Քայլեն էման ինչպէս քայլ՝
գէպ ի վայր ծով ի նաւ մշտան ,
290 Սրտիւ մարմարեալ քրֆրեն՝
բղիմեանս կանչիւ բառալման :
Պիսէ գծէրպ եւ զղալայ՝
քեծմարտին առ այն կանչկանչման .
Պրբէ շունուշան որդիք՝
զիս փառաց հասցընել բերման :
Լայի աղազակէի՝
անլըսող եղաք կատաղման ,
Իսկ նոցա զանեքս կանչուն՝
շըփէին ճրմեալ կրօնքման :
285 Որ արար նախ զայս խորհուրդ՝
եւ նորա հօր քելէին տամ ,
Պէ հէյ տէր պապա զմեզ տեա՝
եօթանատուն 'ւ լուծանովս որ կամ՝
Ուշուր օլա գրըք էլի՜
ալթմըշ վէ եէթմըշ 'ւ ե տօքսան ,
Տէօրալի արալարը սրբա՝
աֆիէթ օլա օլ սէյրան :

ՆՈՐԻՆ ԱՅԼ ԽԻ ԵՒ ԲԱՆ

Տէրն փրկէ խիտ զալմէ՝
սորա գանն տուգանն եւ զընտան ,
290 Ջի ի տեղիս տեղիս ընդ գանն՝
ի ձեռն այսմ՝ ոմանք տաճկացան :
Այս երեք ամբ են այժմ՝ որ՝
սա կիսեաց զֆիլուրեա պաղլան ,
Ջօօղովս տուգանեաց գանեաց՝
եւ քակեաց զյուեաց քիլիսան :
Թաւուր միում հայք դիպին՝
ընդ մուղեանի կոշեան Եղիան ,
Ջօօսանայ ի յետ դարձեալք՝
զալմայ յօթեանս երթան :
295 Պօստաննի պաղին հեռուստ՝
ընդ միւս կողմն դիպէր ի դիման ,
Ի նուստուրեան նորա՝
իր սա վաղուց ծանօթ բարեկամ :
Մուղեանիս յեանէ ձայնէ՝
ուշուր օլա հաճի աղան ,
Լուեալ նա ի բարկութեամբ
շէվերս գայիկի գոշման :
Մինչ խօսքն ի բերանն , հասին՝
զորս յեղեր հանին ըզհամայն ,
300 Բիրք հարիւր ամեն միոյ՝
հաճի աղային ուղուր այն :
Ոմանք գոշեն ըզթօպան՝
սանն մըք շունիք սուշ յայդ բան .
Մէկ ոյլ սորա հետ շնատիք՝
սուլթանըմ տաք մէտէթ համան :
Աստուած պէլատ տայ Եղիա՝
այս էր քո լաւ հաճի աղան .
Այս էր քո ուղուրն մեզ .
զքո գանիք ոյլ զուշուրդ քո անաման :
305 Վայ վայ անելով երևուն
կամկարուկ կաղալով գնաման :

1 Այս կտորն ու յարորդը Չեռագրին մէջ ութե-
րորդ Պաշտանն վերջը գրուած էր. գաննը հոս եօթներորդին
կցել արժան սեպեցի, որովհետեւ հասարիս սիկրեն եղած
նախագործեան մէջ կը յիշուին իրեն մասն եօթներորդին,
(Կ. Ն.)

- Ի ծանօթից 'ե ի դրացեաց'
լուր եղեւ ի զպաթիւնս:
Գաշմերք բնակչացս սկսան՝
'ուրք քաղաքս եւ ի զպաթիւնս.
Յեանէն գոչէին քաղցրիկ՝
ուր դընայր մըզի եղիւնս:
Ուղուր օյա հաճի աղայ՝
չէնիկէր իւլ օլ սէրանս.
810 Սահէթլէր ափիթիթլէր՝
տէկէնէկ ֆատի օլ չէնտանս:
Բագուլ միայն զայս բաւել՝
ուղուր օյա հաճի աղանս:
Ֆախիրն զպրացեալ խռովէր՝
իբր զգող յանցն եւ ի դարձմանս:
Մին խեղճ պարզամտ մարդ էր՝
եւ հալիկն իւր խօշ եւ եարանս,
ճառիս էր եղեալ եւ զար՝
ի ճանփա փաղար 'ե ի շուկանս:
816 Ոչ եւս մըտեալ ընդ մէյխանէս՝
ընդ կատակն գողով՝ մորմուքմանս,
Մինչեւ մեռաւ սեւագործին՝
եւ պրծաւ ինքուանց գաշմերանս:

Մ Ա Յ Ն Ն Ա Ռ Ո Ս Ա Կ Ա Ն

ԹՈՐԳՈՒՄԵԱՆ ԴՐ. ՎԱՅՐԱՄ. — Դպրոցական առողջապահութիւն. Դասախօսութիւններ. Վննետ. 1908. 8ս էջք՝ ԺԱ-205:

Փորձը ցոյց տուած է, որ դպրոցներ յաճախող աշակերտաց եւ մինչեւ իսկ ուսուցչաց առողջութիւնը շատ անգամ խանգարած է. այս պատճառաւ, քաղաքաբնակ աշխարհի մէջ ի վաղուց մասնաւոր մտադրութեան առարկայ եղած է՝ այս վտանգին առջեւն առնելու համար, ամէն հնարաւոր միջոց ձեռք առնուլ: Եւրոպայի շատ կողմերը՝ դպրոց յաճախելը աշակերտի կողմանէ պարտաւորիչ պարտք մ'ըլլալով, բնականաբար ծնողք պարտաւորեալ են իրենց զաւակները դպրոց ղեկել, սակայն միւս կողմանէ բոլորովին վստահ՝ կառավարութեան կողմանէ իրենց եղած բարոյական երաշխաւորութեան, որ կ'ապահովցնէ զերենք՝ իրենց զաւակներուն ֆիզիքական առողջութեան անվթար պահպանմը:

Տղայ մը դպրոց յաճախելով՝ ըստ Գր. Պրանզեիցի (Grundz. der Hygienie, էջ 366) երկու վտանգի կրնայ ենթակայ ըլլալ. նախ՝ տրախտիկի հիւսկոտութիւնը, եւ երկրորդ՝ շար-

չար աշխատութեանց արդիւնքն եղող մարմնաւորութիւնը: Արդ առաջինը — որուն առհասարակ ուսուցիչք ու աշակերտք կրնան ենթակուիլ — կարգէն են գլխաւորաբար կարմրուկ, կարմրախտ, կեղծմաշկ (diphtherie), կապոյտ հազ (coqueluche) են, որոնք հասարակօրէն դպրոց յաճախելէ ծնունդ կ'առնուն, եւ որոնց դէմ գործադրուելիք ամենակարող միջոցն է՝ հիւանդ տղանք անյապաղ դպրոցէ հեռացնել, եւ հիւանդութիւնն անցնելէն ետքն ալ շուտափոյթ ընթաց դպրոց մտցնելու, այլ սպասել թաւական ժամանակամիջոցի մը վրայ անցնելուն:

Սակայն դիտուած իրողութիւն մըն է, որ դպրոցականի մը դպրոցէ ժառանգած տկարութեանց գլխաւոր պատճառն ո՛չ այնչափ տարափոխիկ հիւանդութեանց հետեւանք է, որչափ դպրոցական կեանքին հակառողջապահիկ եղանակէն, որուն պատճառաւ փնտններն առաւելապէս տկարակալմ ու տխրոյ մանկանց վրայ յայտնի կը նշմարուին: Այս կարգի փնտնները իբրեւ ու իբրեւ յառաջ կու գան եւ ըստ հետեւորդի ուղղակի կը յայտնուին ուրիշ մարմնային անբարեկարգութիւններ, որոնց մասին մանրամասն կը խօսի Հեղինակը՝ «Դպրոցի հիւանդութիւններ» գլխուն ներքեւ 33 61. —

Արդ, Գր. Թորգոմեան մեր թրքահայ ազգ. վարժարաններու մէջ իւր իսկ անձնական փորձով այս շօշափելի պակասը տեսնելով՝ կը ձեռնարկէ ներկայ գեղեցիկ ու ամէն դաստիարակի անհրաժեշտ կարեւոր գործին, ձեռնելով զայն ամէն «Հայ դաստիարակ-ուսուցիչներուն եւ ուսուցչուհիներուն», Գործին յառաջարկէն սա հետեւեալ ծանօթութիւնները կը քաղենք. «Ազգ. կեդ. վարչ. Ուսումն. Խորհուրդը Կ. Պոլսոյ մէջ վարժապետանոցի մը պէտքն անհրաժեշտ համարելով, անոր գոնէ բարոյական հիմն մը գրած ըլլալու նպատակաւ եւ միանգամայն՝ Ազգ. վարժարաններու մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներու մասին զարգացումին մասամբ մը զէթ սատարելու յուսով, 1900ին գեղեցիկ մտածութիւնն ունեցաւ ամենակարգական կիրառութեայ դասընթացք մը կազմակերպելու բերայի Արուեստանոցին մէջ: Այս դասընթացքին համար ընտրեց 11 բանասէս, եւ սահմանեց 40 դասախօսութիւն՝ շարժական երկերկու դասերով, որոնցմէ հինգը՝ վերաբերեալ դպրոցական առողջապահութեան, ինձ յանձնեց. . . . Դպրոց-

¹ Այսինքն ուս. գիր կրող որ է Դահլիսի հայկ. բառին թարգմանութիւնը (Մ. Հ.):